

М.А. МИХАСЬКОВА,
аспірант Ніжинського педагогічного
університету ім.М.В.Гоголя
(м.Хмельницький)

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРАКТИЧНО-ТВОРЧОГО КОМПОНЕНТУ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

В статті розглядаються проблеми формування музично-педагогічних умінь як компоненту фахової компетентності в процесі професійної підготовки майбутнього вчителя музики. Практично-творчий компонент розглядається як сукупність досвіду, умінь, самостійності і є фундаментом, методологічною основою готовності вчителя до праці.

Ключові слова: музично-педагогічні уміння, фахова компетентність вчителя музики, практично-творчий компонент.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Серед проблем, які постають перед сучасною вищою школою, однією з головних є методологічна переорієнтація змісту шкільної освіти на розвиток особистості учня, і однією з умов якої є професійна компетентність педагогів.

В умовах зміни педагогічної парадигми зміст музичної освіти включає досвід музично-творчої діяльності й досвід емоційно-ціннісного ставлення до творів музичного мистецтва. Нові акценти визначають специфіку діяльності майбутнього вчителя музики, оскільки урок музики вирізняється творчою організацією діяльності й спрямований на вияв особистої ініціативи, та ставлення учнів до музики. Формуючи активну самостійно-творчу позицію й художній смак учня, учитель музики виховує ціннісне ставлення до творів мистецтва, удосконалює духовний світ дітей, розвиває здатність до творчої самореалізації, закладає основи музичної й естетичної культури школяра.

Важливу роль в цьому процесі відіграють уміння, які є основою фахової діяльності вчителя музики. У сучасній педагогіці дістала визнання думка, що в системі підготовки вчителя музики важливою є її скерованість на формування знань, умінь, навичок, необхідних для музично-педагогічної діяльності. Відомі музиканти-педагоги Б.Асаф'єв і Д.Кабалевський правомірно визнавали провідну роль діяльності в цьому процесі, оскільки різнобічна професійна музична діяльність є системотворчим чинником, який визначає необхідні в роботі вчителя знання, здібності, цінності.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Науково-практичною розробкою суті поняття „компетентність” займалися в свій час В.Андрущенко, О.Кононко, Н.Кузьміна, А.Маркова, Р.Рогожнікова, В.Стрельников, І.Ящук та інші; питання, присвячені підготовці майбутніх вчителів музики, організації та змісту навчально-практичної діяльності розглядали в наукових працях А.Болгарський, І.Гадалова, В.Дряпіка, Л.Масол, Т.Плесніна, О.Ростовський, О.Рудницька, Л.Хлебнікова, але особливості й проблеми формування практично-творчого компоненту фахової компетентності у майбутніх вчителів музики поки що не вивчалися.

Формулювання цілей статті... Метою даної статті є розгляд проблеми формування музично-педагогічних умінь та практично-творчого компоненту фахової компетентності майбутнього вчителя музики, що є методологічною основою готовності вчителя до праці.

Виклад основного матеріалу... Е.Абдулін звертає увагу на те, що на уроках музики музична діяльність особлива, оскільки зумовлена нерозривним зв'язком сприймання музики із засвоєнням музичних знань, формуванням виконавських умінь і навичок. До музичних умінь він відносить: накопичення досвіду сприймання музичного мистецтва; розуміння зв'язків музичної інтонації; досвід сприйняття характерних особливостей народної музики. Досвід практичного використання знань Е.Абдулін називає „частковими музичними уміннями”. До їх складу входять: уміння, пов'язані із знаннями окремих елементів музичної мови; уміння, пов'язані з використанням музичних знань про композиторів, інструменти тощо; уміння, пов'язані із знанням нотної грамоти. Спеціальні навички він поділяє за видами музичної діяльності на уроці музики, а саме: навички хорового співу, музично-ритмічних рухів, гри на музичних інструментах [1, 30-31].

Окремо дослідженнями музично-виконавської діяльності займалася О.Хлебнікова. Вона на основі діяльнісного підходу визначила і науково обґрунтувала структуру досвіду музично-виконавської діяльності, до якої включила такі складові: рівень музично-теоретичного і виконавського аналізу музичного твору; рівень освоєння технології виконання музичного твору;

психологічна готовність до його виконання; рівень володіння уміннями аналізувати, контролювати і коригувати виконання музичного твору; якість відтворення виконавської інтерпретації музичного твору [8, 1].

За визначенням Л.Арчажнікової і Р.Тельчарової, до основних якостей професійної культури майбутнього вчителя музики відносяться музичні уміння, які поділяються за видами музичної діяльності на музично-теоретичні, диригентсько-хорові, вокально-хорові, інструментальні й методичні [4, 11; 2, 59]. Аналізуючи зміст музично-виконавських умінь й навичок, Е.Ткач до них відносить артистизм, музично-художній смак, володіння процесом виконання, відчуття цілого, матеріалізація художнього образу, сформованість і відпрацьованість різних видів техніки, навички читання з аркуша, транспонування, супровід й ансамблева гра [5, 65]. Л.Файзрахманова доводить існування художньо-творчих умінь у виконавстві до яких можна включити всі спеціальні уміння, притаманні учителю музики, які стосуються виконавської функції [6, 117].

До наших завдань не входить аналіз окремих груп умінь та навичок майбутньої діяльності, тому пропонуємо окреслити систему музично-педагогічних умінь, які входять до складу фахової компетентності і якими учитель повинен володіти:

- розвивати у процесі занять музичну культуру школярів;
- застосовувати набуті в галузі музичної освіти знання для розв'язання конкретних науково-практичних, педагогічних, методичних, виховних завдань;
- планувати, організовувати й проводити навчально-виховну, науково-дослідну роботу з учнями;
- вирішувати педагогічні, навчально-виховні, художньо-творчі завдання з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів, їх музичної підготовки;
- творчо проводити уроки музики у відповідності з метою, принципами і завданнями організації навчально-виховної роботи в школі;
- уміти здійснювати художньо-педагогічне спілкування з дітьми;
- самостійно добирати та характеризувати музичний матеріал до практики в школі та дошкільному закладі, до тематичних вечорів, лекцій-концертів, вміти складати музичні сценарії до свят та розваг тощо;
- мати досвід сприйняття та виконання відомих творів та тематично ілюструвати їх;
- мати навички визначення на слух усіх елементів музичної мови (типів фактури, тональний план, акорди, типи відхилень та модуляцій та ін.);
- уміти аналізувати невеликі музичні твори (уривки) із визначенням тональності, характеру мелодійного руху та будови музичної теми, ритмічні особливості тощо;
- створювати акомпанемент до пісень шкільного репертуару, мати навички обробки народної пісні;
- аналізувати, узагальнювати й використовувати в своїй роботі передовий педагогічний досвід у сфері художньо-естетичного виховання школярів, критично оцінювати результати власної педагогічної діяльності, творчо підходити і впроваджувати нові методики, програми та ідеї;

В даному випадку уміння виступають основою практичного досвіду й базою практично-творчого компоненту професійної компетентності. Але, як свідчить практика, зміст занять у класі музичного інструменту, диригування, вокального класу, здебільшого вичерпується музичною діяльністю, спрямованою на формування інструментально-виконавських навичок і вмінь. Серед них виконавські, інтерпретаторські, імпровізаційні, технічні вміння, необхідні майбутнім учителям музики, як складові в загальній системі професійно-педагогічної підготовки. В програмі з „Основного музичного інструмента”, розробленій Г.Падалкою та Н.Плешковою [3], помітна тенденція наближення виконавської підготовки до різних видів діяльності, необхідних вчителю музики. Автори, спираючись на ключові музично-дидактичні принципи, створили програму, яка спроможна об'єднати художньо-естетичні, виконавські та педагогічні завдання в підготовці педагога-музиканта, спроможна раціоналізувати виконавську підготовку за допомогою обґрунтованого відбору музичних творів.

Визнаючи однією з проблем допрофесійної підготовки недостатній рівень виконавських навичок вступників музичних факультетів педагогічних закладів, педагоги акцентують увагу на вчасному формуванні самостійності учнів у школі. Як відомо, основним завданням шкіл є поширення початкової музичної освіти та художньо-творчий розвиток особистості. Навчаючи учня грати на інструменті, співати, учитель не завжди орієнтується, в якому напрямку його готувати: чи буде він професійним музикантом, чи обере іншу спеціальність. Тому методи й прийоми навчання у школі однакові для всіх, а вони не виправдовують себе в професійній підготовці майбутнього спеціаліста.

Наслідком такої підготовки є невміння учнями долати виконавські технічні труднощі, недбала та нерівна гра, спотикання, нерозбірливий акомпанемент, невміння слухати себе, знаходити „зерно” складності й раціональні прийоми подолання її [7, 85]. Усі ці недоліки вказують на недосконале керування самостійною діяльністю й нестачу самоконтролю з боку виконавця-початківця. Як правило, першокурсники не вміють самостійно працювати над твором та розбирати нотний текст, у них недостатньо вивільнений (а деколи й скутий) ігровий апарат, мало розвинуті навички самостійного мислення, тому оцінка навичок, знань та вмінь першокурсника й вибір нових знань і навичок, над якими необхідно працювати – основне завдання викладача. Доводиться констатувати, що довузівська виконавська підготовка учнів здійснюється недостатньо результативно й не відповідає вимогам програм вищих закладів освіти. Р.Тельчарова звертає увагу на те, що вузівські навчальні програми з музичних предметів часто становлять собою скорочені варіанти викладання цього предмета в консерваторії, й зауважує, що музично-педагогічні факультети готують на майбутнє не виконавця або диригента, а викладача, який володіє комплексом знань, умінь й навичок, які спираються на сформовану систему здібностей, цінностей [4, 13].

Висновки... Згідно з проведеним аналізом встановлено, що складність вирішення проблем формування практично-творчого компоненту фахової компетентності вчителя музики поглиблюється низкою усталених у вузівській системі підготовки спеціалістів суперечностей, зокрема: між високою виконавською та практичною підготовкою вчителя музики й умінням реалізувати її на практиці; між змістом викладання музики у загальноосвітній школі і змістом підготовки майбутнього вчителя у педвузі; між потребою школи у творчому, здатному самостійно вирішувати будь-які завдання спеціалістові, та слабкою увагою до формування такої важливої якості, як самостійність. Подолання цих суперечностей є важливою соціально-педагогічною проблемою, яку можливо вирішити визначивши єдині вимоги суспільства до освіти й удосконалюючи форми організації навчально-виховної роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Абдулин Э.Б. Теория и практика музыкального обучения в общеобразовательной школе. – М.: Просвещение, 1983. – 111с.
2. Арчажникова Л.Г. Профессия – учитель музыки. – М.: Просвещение, 1984. – 110 с.
3. Программы педагогических институтов. Основной музыкальный инструмент (фортепиано) для специальности 03.05.00 „Музыка” / Сост. Г.Н. Падалка, Н.И. Плешкова. – К.: РУМК, 1991. – 28с.
4. Тельчарова Р.А. Уроки музыкальной культуры (Из опыта работы). – М.: Просвещения, 1991. – 158с.
5. Ткач Э.С. Музыкально-педагогическая диагностика и некоторые аспекты подготовки музыкантов-педагогов в вузе // Психолого-педагогические проблемы высшего музыкального образования: Сборник н. трудов. В.43. – М.: ГМПИ им. Гнесиных, 1979. – С.54-81.
6. Файзрахманова Л.Т. Художественно-творческая направленность личности учителя музыки – условие его профессиональной подготовки // Интенсификация профессиональной подготовки будущего учителя: Межвузовский сборник научных трудов. – Казань: КГПИ, 1988. – 223 с.
7. Фейгин М.О. Воспитании пианистов-профессионалов // Вопросы фортепианной педагогики. В.2. / Под ред. В.Натансона. – М., 1967. – С.67-86.
8. Хлебникова О.В. Досвід музично-виконавської діяльності і діагностика його сформованості у студентів вузів культури. – К., 1998. – 18с.

Аннотация

М.А.Михаськова

Проблеми формування практично-творчого компонента професійної компетентності майбутнього учителя музики

В статті розглядаються проблеми формування музично-педагогічних умінь, як компонента професійної компетентності в процесі професійної підготовки майбутнього учителя музики. Практично-творчий компонент являється сукупністю опыта, умінь, самостійності, и єть фундаментом, методологічної основи готовності учителя к труду.

Ключевые слова: музично-педагогічні умінь, професійна компетентність учителя музики, практично-творчий компонент.

Summary

М.А. Mykhas'kova

Problems formation of the practical-creative component of professional competence of the future teacher of music

The problems of formation of music-pedagogical abilities as a component of professional competence of the future teacher of music have been scrutinized in the article. The practical-creative component is a unification of experience, abilities, independence and it is the basis of the methodological ground of the teacher's readiness to the work.

Key words: music-pedagogical abilities, professional competence of the future teacher of music, practical-creative component.